

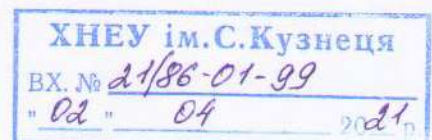
ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Кубатка Олександра Васильовича
на дисертаційну роботу **Чумак Ганни Миколаївни** на тему
«Управління еколого-економічним розвитком промислових підприємств», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

В останні десятиріччя, поряд із питаннями економічної ефективності та підвищення добробуту, бізнес та суспільство турбують проблеми екологічного характеру. Проблеми охорони навколишнього середовища та основні протиріччя між екологічним та економічним розвитком суб'єктів господарювання виникають у системі взаємодії людина-природа-підприємство і є наслідком порушення їх гармонійної взаємодії. Еколого-економічні кризові явища, котрі мають місце на міждержавному, національному та підприємницькому рівнях, вимагають від учасників ринкових відносин вироблення нових методів, підходів та принципів ведення бізнесу, а також здійснення управління їх розвитком.

Удосконалення управління еколого-економічним розвитком вітчизняних підприємств саме промислової сфери є найбільш актуальним, у зв'язку із глобальною екологічною кризою та підвищенням рівня еко-деструкції, що притаманна промисловим підприємствам. Приймати рішення у сфері екологічного та економічного розвитку промислового підприємства власники, керівники, менеджери та інвестори вимушені в умовах неповноти інформації, недосконалості регуляторних процедур, обмеженості фінансових ресурсів, а також на основі неповноти власного досвіду та, подекуди, інтуїтивного підходу до здійснення управління еколого-економічним розвитком підприємств. У процесі здійснення діяльності вітчизняні промислові підприємства, в більшості випадків, зміщують пріоритети розвитку у бік підвищення економічної ефективності, залишаючи проблеми

екологічного розвитку на другому плані. Разом з тим, сучасні наукові публікації не містять однозначних узагальнених рекомендацій щодо послідовності та змісту етапів процесу управління еколого-економічним розвитком промислових підприємств, методичних підходів до вибору форм державного регулювання при реалізації інноваційних проектів екологічної спрямованості, застосування отриманих наукових і практичних здобутків щодо здійснення еколого-економічного моніторингу діяльності промислових підприємств. Тому виникає об'єктивна необхідність у продовженні теоретичних та практичних досліджень за обраною темою. Дисертаційна робота Чумак Г.М. спрямована на розв'язання актуального науково-практичного завдання, передбачає подальший розвиток і розробку теоретико-методичних рекомендацій щодо удосконалення управління еколого-економічним розвитком промислових підприємств.

Актуальність дослідження підтверджується також тим, що дисертацію виконано відповідно до планів наукових досліджень Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за трьома темами: «Вдосконалення системи стратегічного управління усталеним розвитком підприємства» (номер державної реєстрації 0105U006404), де авторкою запропоновано пропозиції щодо стратегічного планування стійким еколого-економічним розвитком; «Розробка та впровадження автоматизованої системи розрахунку оптимального рівня запасів товарно-матеріальних цінностей» (номер державної реєстрації 0115U000057), за якою виконано дослідження з аналізу ефективності використання фінансового потенціалу підприємства з урахуванням еколого-економічної спрямованості його розвитку, «Теоретичне та методичне забезпечення визначення переважних умов економічного стимулювання менеджерів стратегічного рівня підприємства» (номер державної реєстрації 0120U104139), в якій представлено розроблений методичний підхід до мотивації персоналу для забезпечення еколого-економічного розвитку підприємства.

У дисертації коректно визначено мету, об'єкт, предмет дослідження. Вирішення сформульованих відповідно до мети завдань дозволило здобувачці отримати результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Це свідчить про наявність предмету публічного захисту.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень дисертації, одержаних результатів, висновків та розроблених рекомендацій підтверджується використанням загальнонаукових, теоретичних та спеціальних методів дослідження, таких як структурно-логічний аналіз, порівняльний аналіз, теоретичне узагальнення, статистичний і техніко-економічний аналіз, метод експертних оцінок, метод матричного просторового дво- та тривимірного позиціонування, моделі кривих росту, методи головних компонент та канонічного аналізу, графічний метод; проведеним у роботі ґрунтовним аналізом праць вітчизняних та зарубіжних вчених за напрямом дослідження; опрацюванням значного обсягу статистичних, аналітичних даних та даних відносно діяльності вітчизняних промислових підприємств регіону за значний період, апробацією результатів досліджень на науково-практичних конференціях та публікаціях.

Тему дослідження розглянуто комплексно та докладно. Висновки та рекомендації дисертаційної роботи зроблено на основі аналізу теоретико-методичної бази, законодавчих та нормативних актів, статистичної звітності, побудови прогнозів. Логічна структура роботи визначається її метою та сформульованими науковими і практичними завданнями.

У дисертаційній роботі Чумак Г.М. розроблено теоретичні положення, та методичні підходи, отримано висновки і рекомендації, що мають наукову новизну та свідчать про особистий внесок авторки у вирішення науково-практичного завдання – обґрунтування та розроблення пропозицій до управління еколого-економічним розвитком промислових підприємств.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в подальшому розвитку теоретичних, науково-методичних положень щодо управління еколого-економічним розвитком промислових підприємств.

Найбільш суттєвими результатами, що розкривають наукову новизну дисертації, є такі.

1. За допомогою критичного аналізу кількісних та якісних показників розвитку промислових підприємств, авторкою вперше запропоновано послідовність обґрунтування вибору еколого-економічної політики промислового підприємства за двома основними складовими:

видами конкурентних стратегії та екологічними наслідками їх реалізації (підрозділ 3.1, с. 166 – 171). На основі запропонованого підходу, промислові підприємства мають змогу розробляти комплекс базових варіантів еколого-економічної політики компенсаційно-запобіжного і мотиваційного типів, з урахуванням екологічних пріоритетів їх еколого-економічного розвитку на основі портфелю інноваційно-інвестиційних проектів. Важливим є авторське бачення площини матриці вибору базової еколого-економічної політики підприємства, коли авторка описує характеристики зони екологічних наслідків реалізації конкурентної стратегії розвитку підприємства та відповідні конкурентні стратегії розвитку.

2. З використанням методів теоретичного узагальнення та структурно-логічного аналізу розвинуто поняття «управління еколого-економічним розвитком промислового підприємства», обґрунтовано концептуальний підхід до управління еколого-економічним розвитком промислового підприємства (підрозділ 1.2, с. 50 – 52). Особливість підходу полягає в актуалізації умов його реалізації, об'єкту, предмету, принципів, понять, методів відповідно до сучасних вимог використання природних та економічних ресурсів. Заслужують на повагу авторські підходи до глибини розкриття етапів становлення цінності природних ресурсів у господарській діяльності. Відзначимо обсяг опрацювання матеріалу, зокрема, окремі пункти роботи цілком можуть бути тематиками дисертацій, це стосується, в першу чергу, таких концепцій як: організаційно-економічний механізм управління еколого-економічним розвитком промислового підприємства (с. 43); структура господарського механізму управління еколого-економічним розвитком (с. 65), тощо. Останнє стало можливим, у тому числі, завдяки глибині літературного огляду у 372 джерела.

3. У дисертації представлено удосконалене методичне забезпечення моніторингу еколого-економічного розвитку промислового підприємства, відмінною ознакою якого є оцінювання взаємозв'язку між трьома складовими: економічним розвитком підприємств, еколого-економічним розвитком охорони навколишнього середовища, екологічними чинниками зовнішнього середовища, на основі використання методів головних компонент та канонічного аналізу (підрозділ 3.2, с. 180 – 196). Передбачається, що таке забезпечення управління еколого-економічного

розвитку промислових підприємств сприятиме виявленню проблем, вузьких місць та визначенню найбільш значущих чинників для ефективного управління еколого-економічним розвитком підприємств та регіонів.

4. Науково-практичний інтерес має удосконалений методичний підхід до мотивації персоналу (підрозділ 3.3, с. 210 – 217), що є актуальним при забезпеченні еколого-економічного розвитку промислового підприємства. Особливістю підходу є поєднання еколого-економічних інтересів працівників та підприємства, погодження їх цілей з урахуванням досягнутих показників ресурсозбереження для кожної категорії персоналу. Перевагою даного підходу є можливість оцінити діяльність персоналу комплексно, з урахуванням як економічного, так і екологічного аспектів роботи; врахувати внесок кожної групи працівників у досягнення еколого-економічних цілей підприємства; більш ефективно розподілити преміальний фонд підприємства на основі застосування факторно-критеріальної кваліметричної оцінки персоналу; сформулювати конкретні вимоги до працівників; підвищити особисту відповідальність працівників у сприянні еколого-економічному розвитку підприємства.

5. На основі аналізу сучасної літератури та систематизації основних теоретичних підходів до організації управління підприємствами, авторкою розроблено структуру організаційно-економічного механізму управління еколого-економічним розвитком промислового підприємства (підрозділ 1.2, с. 52 – 56). Суттєвою відмінністю даної структури уточнення є складу та змістовного наповнення її внутрішніх підсистем. Запропонований авторкою організаційно-економічний механізм дозволяє обґрунтувати вибір еколого-економічної політики промислових підприємств, а також визначити вплив зовнішньої державної еколого-економічної політики. За результатами проведених досліджень, авторкою визначено, що основною проблемою вибору оптимальних, з точки зору ефективності, форм державного регулювання реалізації інноваційно-інвестиційних проектів екологічного спрямування є необхідність консолідованої оцінки синергетичного еколого-економічного ефекту, що виникає на усіх ланках циклу «постачання – виробництво – споживання». Таким чином, розроблений методичний підхід до обґрунтування інноваційно-інвестиційних проектів еколого-економічного розвитку промислових підприємств (підрозділ 2.3, с. 135 – 144), має велике

практичне значення та відрізняється від існуючих, використанням трьох складових, що відображають екологічні результати реалізації інноваційно-інвестиційних проектів на стадіях постачання, виробництва і споживання. Заслужують на наукову увагу наукові положення щодо вибору форм реалізації інноваційно-інвестиційного проекту екологічної спрямованості та деталізація принципів формування системи управління еколого-економічним розвитком промислового підприємства (підрозділ 3.1, с. 161–162).

6. У дисертаційній роботі, на основі існуючої градації інституціонального забезпечення управління підприємствами, встановлено взаємозв'язок між його складовими та змістовно доповнено кожен з рівнів інституціонального забезпечення управління еколого-економічним розвитком промислових підприємств (підрозділ 2.2, с. 118 – 126). Актуальність даної розробки обумовлена гостротою проблематикою, що пов'язана із недосконалістю існуючої структури у середовищі діяльності промислових підприємств.

7. Теоретично важливою та практично цінною є морфологічна характеристика умов реалізації варіантів базової еколого-економічної політики промислових підприємств (підрозділ 3.1, с. 170 – 175) як цільової еталонної екологічної політики відповідно до позиції, яку займає або бажає зайняти промислове підприємство на площині матриці «конкурентна стратегія / екологічний ефект». Авторкою розроблено практичні рекомендації щодо мотивації персоналу та культури екологізації діяльності в сфері еколого-економічного розвитку досліджуваних підприємств (підрозділ 3.3, с. 204 – 211). Дані рекомендації доповнено складеною системою мотиваційних цілей та заходів з ресурсозбереження для різних груп персоналу для досліджуваного підприємства.

У цілому слід відмітити, що одержані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується об'єктивним критичним аналізом праць вітчизняних та зарубіжних вчених та практиків, які досліджують проблеми еколого-економічної діяльності підприємств та управління їх розвитком, використанням достатнього обсягу статистичної інформації, широкою апробацією на науково-практичних конференціях та впровадженням у діяльність вітчизняних підприємств. Висновки та рекомендації є достовірними, логічно забезпечені виконаними

дослідженнями та підтверджуються довідками про впровадження їх результатів у практичну діяльність підприємств. Результати дисертаційної роботи містять наукову новизну, характеризуються глибиною змісту та коректністю формулювання пропозицій щодо їх практичного використання.

3. Теоретична цінність і практична значущість результатів дослідження

Теоретична цінність отриманих наукових результатів полягає в узагальненні, удосконаленні та розвитку теоретичних положень з управління еколого-економічним розвитком промислових підприємств. До пропозицій дисертації, що мають теоретичне значення, відносяться:

удосконалені концептуальні основи, підґрунтям яких є поняття «управління еколого-економічним розвитком промислового підприємства», умови його реалізації, мета, принципи та методи для його практичного застосування, що використано як теоретичне підґрунтя дисертаційної роботи (підрозділ 1.2, с. 50 - 52);

розвинуто організаційно-економічного механізм управління еколого-економічним розвитком, що охоплює: еколого-економічну підсистему виробничої діяльності; організаційно-управлінську підсистему; соціальної підсистеми (підрозділ 1.2, с. 52 – 56).

встановлено взаємозв'язок між складовими та рівнями інституціонального забезпечення управління еколого-економічним розвитком, відмінністю якого є взаємоузгодження інституціональних правил та структур на міжнародному, макроекономічному та підприємницькому рівнях (підрозділ 2.2 с. 118 – 126).

Прикладна цінність положень дисертації полягає в удосконаленні:

послідовності вибору еколого-економічної політики промислового підприємства за двома основними параметрами: видами конкурентної стратегії та наслідками її реалізації, за якими обирається комплекс базових варіантів еколого-економічної політики компенсаційно-запобіжного і мотиваційного типів з урахуванням пріоритетів еколого-економічного розвитку підприємства (підрозділ 3.1, с. 166 – 171)

методичного забезпечення моніторингу еколого-економічного розвитку промислових підприємств, в межах якого проведено оцінювання

взаємозв'язку між трьома складовими: економічного розвитку підприємства, еколого-економічного розвитку охорони навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів, екологічними факторами зовнішнього середовища, на основі використання методів головних компонент та канонічного аналізу (підрозділ 3.2, с. с. 180 – 196);

методичного підходу до мотивації працівників, які зайняті в сфері еколого-економічного розвитку промислового підприємства, особливістю якого є поєднання еколого-економічних інтересів працівників і підприємства на основі погодження їх цілей з урахуванням досягнутих показників ресурсозбереження (підрозділ 3.3, с. 211 -220);

методичного підходу до вибору форм державної еколого-економічної політики їх підтримки за чотирма зонами: небезпечна, нейтральна, позитивна, пріоритетна, що дозволяє обґрунтувати інноваційно-інвестиційні проекти еколого-економічного розвитку промислових підприємств, відмінністю якого є використання трьох складових, що характеризують екологічні результати реалізації інноваційно-інвестиційних проектів на стадіях постачання, виробництва і споживання та утворюють тривимірний простір, в якому позиціонуються проекти та визначаються (підрозділ 2.3, с. 135 - 144).

Практична значущість наукових результатів полягає у тому, що використання теоретичного та методичного підґрунтя, дозволить власникам, менеджерам та інвесторам мати комплексне уявлення про прийняття управлінських рішень в сфері еколого-економічного розвитку підприємства.

Практична значущість дослідження підтверджується матеріалами про впровадження її результатів. Одержані дисертантом результати наукового дослідження впроваджено у практичну діяльність підприємств машинобудівної промисловості Харківського регіону, так ДП «Завод «Електроважмаш» використовує розроблену послідовність обґрунтування вибору екологічної політики управління еколого-економічним розвитком (довідка № 261-22/59 від 25.01.2021 р.); ТОВ «САПФІР» методичний підхід до мотивації персоналу для забезпечення еколого-економічного розвитку підприємства (довідка № 38/2 від 01.07.2020 р.). Теоретичні положення дослідження використовуються у навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця. Це

концептуальний підхід до управління еколого-економічним розвитком промислового підприємства, який застосовується при викладанні дисципліни «Економіка підприємства» у навчальному процесі ХНЕУ ім. С. Кузнеця при викладанні дисципліни «Економіка підприємства», в навчальному процесі підготовки бакалаврів за спеціальністю «Економіка» ОПП «Економіка підприємства» (довідка № 20/86 – 07 – 200 від 30.12.2020 р.).

Впровадження основних результатів дисертації свідчить про їх прикладну цінність та значущість для розвитку теоретичного підґрунтя і практичного інструментарію стратегічного управління. Їх використання суб'єктами господарювання машинобудівної галузі у повній мірі відповідає вимогам до апробації результатів дисертаційних робіт.

Аналіз дисертаційної роботи, положень наукової новизни, її практичної апробації дозволяє зробити висновок про академічну добросесність опонованої наукової роботи Чумак Г.М.

4. Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення, висновки та результати дослідження опубліковано у 19 наукових роботах, до яких належать: 1 розділ у колективній монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (індексується Index Copernicus), 1 стаття у фаховому періодичному виданні України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus, 10 матеріалів науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 5,73 ум.-друк. арк., з яких автору належать 4,08 ум.-друк. арк. В опублікованих працях у повній мірі відображено результати дослідження. Апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація має традиційну структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи становить 337 сторінок друкованого тексту, основний зміст роботи викладено на 207 сторінках. Зміст роботи викладено в чіткій логічній послідовності, що проілюстровано відповідними таблицями та рисунками, робота написана в науковому стилі. Автореферат відображає зміст дисертації, її основні наукові та практичні положення.

6. Оцінка ідентичності змісту автореферату та дисертації

Автореферат повною мірою відображає основні положення дисертації, за яким можна зробити позитивну оцінку наукової та практичної цінності досліджень, а також встановити недоліки. Автореферат достатньо повно розкриває основні положення дисертації та є ідентичним її структурі й змісту.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи рівень розробки наукових та методичних положень, обґрунтованість наукових результатів, висновків та пропозицій, необхідно відмітити дискусійний характер деяких положень.

1. Відзначаючи позитивно достатньо широке розкриття сутності еколого-економічного розвитку підприємств (підрозділ 1.1), варто було б побудувати певну класифікацію теоретичних підходів до цього поняття. Можливо було б привести сторінку із аббревіатурами, що використовуються у тексті дисертаційної роботи, деякі аббревіатури по тексту є зайвими, оскільки зустрічаються недостатньо часто (СЕМВД, ПРП, ЕТР, БЕР, ПРП, EMS, НМЛОС). У творчому пошуку автор робить свої переклади оригінальних англійських термінів, котрі не завжди співпадають із загальноприйнятими в еколого-економічній тематиці щодо вітчизняної практики. Це стосується у першу чергу поняття «усталеного підприємства», «механізм усталеного екологічного розвитку», проте уже в третьому розділі роботи автор використовує загальноприйняте поняття сталого розвитку (с. 79, 88, 94, 155, 202, 216).

2. Потребує уточнення та більш глибокого пояснення запропонований у роботі комплексний підхід щодо вирішення проблем забезпечення еколого-економічного розвитку, котрий, з точки зору автора, має ґрунтуватися на таких напрямках зменшення екологічного тиску на навколишнє природне середовище як: «скорочення послідовності циклу "виробництво-споживання" у бік вилучення етапів видобування і залучення до обігу первинних природних ресурсів шляхом заміщення цих ресурсів утилізованими відходами» (підрозділ 1.1 с. 35 та с. 6 автореферату). Дискусійним є також положення щодо загального зменшення обсягів природних ресурсів, які споживаються, та скорочення потреб виробництва у

залученні додаткових обсягів ресурсного забезпечення через «підвищення ефективності використання усіх видів природних ресурсів», оскільки саме зростання ефективності через ефект «рикошету» і є фактором зростання споживання природних ресурсів.

3. Доречною є характеристика базових стратегій управління процесами еколого-економічного розвитку промислових підприємств, котрі наведені у першому розділі (с. 78), проте доцільним було б привести аналіз практики управління еколого-економічним розвитком досліджуваних підприємств та представити конкретні рекомендації щодо змісту, засобів та результатів реалізації стратегій для досліджуваних підприємств.

4. Авторкою приводиться прогноз економічного розвитку промислових підприємств на основі визначення конкретних показників (валовий прибуток, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт мобільності активів, рентабельність власного капіталу, тощо), проте у дисертаційній роботі не показано, яким чином вибрано криві росту у статистичному пакеті Statgraphics Centurion під кожний окремий показник і чи є економічне обґрунтування та зміст запропонованих кривих росту (підрозділ 2.1 с. 113-117 дисертації та с. 12 автореферату). Також викликає певні сумніви достовірність прогнозів ключових показників на 2021-2023 з урахуванням світової кризи COVID-19.

5. Пропозиції дисертації щодо методичного підходу обґрунтування інноваційно-інвестиційних проектів еколого-економічного розвитку промислових підприємств, що наведені у підрозділі 2.3, викликають зацікавленість, але разом з тим на побудованій в межах цього підходу матриці якісної оцінки синергетичного еколого-економічного ефекту від реалізації екологічної спрямованості інноваційно-інвестиційного проекту (с. 141) можливо було б позиціонувати досліджувані промислові підприємства та навести конкретні рекомендації щодо вибору форм державного регулювання реалізації інноваційно-інвестиційного проекту екологічної спрямованості. У дисертації варто було б більше уваги приділяти обґрунтуванню коефіцієнтів дисконтування: для оптимістичного, ймовірного та песимістичного варіантів при оцінюванні ефектів від інноваційно-інвестиційних проектів, зокрема показати існуючі реальні показники та скористатися прогнозами (вітчизняними чи зарубіжними) щодо очікуваної

динаміки відсоткових ставок, оскільки приведені авторські значення ставок дисконтування 35%; 15%; 25% (с. 147 дисертації) є дискусійним.

6. В авторському методичному підході оцінювання економічного ефекту від впровадження інноваційно-інвестиційних проектів природоохоронного характеру (формула 2.2, с. 138 дисертації) є певні неточності щодо визначення еколого-економічного ефекту від впровадження екологічних інноваційних заходів. У роботі пропонується проведення якісного оцінювання синергетичного еколого-економічного ефекту від реалізації інноваційно-інвестиційного проекту екологічної спрямованості на підприємстві шляхом позиціонування проекту на площині відповідної трьохмірної матриці оцінки. Сама якісна оцінка дається за трьохмірною шкалою («негативний», «нейтральний», «позитивний») відповідно до експертної оцінки впливу (підрозділ 2.3, с. 141 дисертації). У даному випадку при оцінці впливу інноваційно-інвестиційного проекту на екологічну ситуацію навколо об'єктів циклу «постачання-виробництво-споживання» хотілося б побачити додаткове обґрунтування щодо кількісного об'єктивного застосування методичного підходу.

7. У підрозділі 3.1 дисертації наведено приклад формування матричної структури цільової програми екологічного розвитку підприємства (с. 172 – 174), проте автору варто було б розширити побудовану цільову програму еколого-економічного розвитку на ті промислові підприємства, що досліджувались у роботі. Також у методах дослідження заявлено кваліметричну факторно-критеріальну модель для розроблення методичного підходу мотивації персоналу підприємства із забезпеченням його еколого-економічного розвитку, проте в тексті дисертації (підрозділ 3.3, с. 210-218) даний метод не розписаний детально по суті, а приводиться лише результуюче значення його застосування, що ускладнює розуміння авторського доробку методичного підходу мотивації працівників для отримання результатів еколого-економічного розвитку.

Викладені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки теоретичного рівня та практичної значущості результатів дослідження Чумак Г.М. і в більшості можуть бути усунені в її подальшій науковій роботі.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Чумак Ганни Миколаївни «Управління еколого-економічним розвитком промислових підприємств» є завершеним науковим дослідженням, результати якого дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання розвитку теоретичних положень, розроблення методичного забезпечення і практичних рекомендацій з управління еколого-економічним розвитком машинобудівних підприємств.

Дисертація є авторською роботою, цілісною та завершеною згідно з поставленою метою та визначеними завданнями. Автореферат належним чином розкриває основні положення дисертації та є ідентичним її структурі та змісту. Глибокий аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць свідчить дозволяє зробити висновок про академічну доброчесність автора. Дисертація актуальна, має практичне значення. Опубліковані за темою наукові праці в повній мірі відображають одержані результати. Статус, обсяг та кількість наукових праць слід вважати достатнім.

Дисертація за змістом викладених матеріалів, висновків і рекомендацій, положень наукової новизни відповідає діючому паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Порядок викладених наукових результатів, зміст, структура, обсяг і оформлення відповідають вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (із змінами), а її авторка, Чумак Г.М., заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
доцент кафедри економіки, підприємництва
та бізнес-адміністрування
Сумського державного університету
Міністерства освіти і науки України

Олександр КУБАТКО.

